

I. Rytmičké síly života

1. Tiché revoluce uvnitř ornamentu: hledání nové vizuální řeči na přelomu 19. a 20. století /18/

Užitá kresba a ornamentální kompozice na konci 19. století. Elementarismus moderního designu /19/ Minimální obraz. Naturálie, přírodovědné schéma a ornament. Stylizace, konstruktivní princip a abstrakce /22/ Abstraktní linie. Vitalismus, růst rostlin a rytmické síly. Ornament jako univerzální obraz dynamiky života /42/ *Kunstwollen*. Vnitřní zření, paměťový obraz a fantazie. Volný ornament a „nová řeč“ /49/ Ornament, tělesnost a záznam pohybu. Kinetické vnímání /53/ Abstrakce v krasohledu. „Trhaná“ vizualita a ornament /62/ Efekt zlomu? /67/

2. Ztracené ještěrky: ornamentální arabeska jako otisk pohybu /68/

3. Fluidní čáry: expresivita blesku, sémantika linie a ornament /72/

II. Ornamentální nauka a experimenty s viděním

1. Zásnuby Vulkána s Venuší: Alois Studnička, počátky uměleckého průmyslu a ornamentální nauky v českých zemích /76/

Alois Studnička – průkopník v průmyslu uměleckém a řemeslech výtvarných /76/ České průmyslové museum, kustod Alois Studnička a „heterotopie“ sbírky /82/ Didaktika pro školy uměleckých řemesel a Studničkova učitelská mise v Jaroměři /84/ Studničkova nauka o ornamentu: drezura i tvořivost /90/

2. Světlo sluneční a optické přeludy: abstrakce Františka Kupky ve vztahu k teorii ornamentu jeho učitele Aloise Studničky /96/

Exkurz: Role Studničky a jeho legendarizace v Kupkově vlastním životopise /98/ Fyzilogická optika: pozorování duhy a senzoričké efekty barev /99/ Kupkův ornament: vesmírné oko? /105/

3. Ornament motýlích křídel: Ernst Hans Gombrich, dekorativní umění, přírodověda a gestalt psychologie /108/

Jednota v rozmanitosti: řád a složitost /109/ Ornament, příroda a věda /111/ Rozvratné vzorce motýlích křídel a kamufláž: The Sense of Disorder /116/ Dekorativní umění a gestalt psychologie: nauky o vidění /123/

III. Duch a hmota

1. Fantastický ornament a volná škola: výtvarný experiment a pedagogická avantgarda Emanuela Pelanta /128/

Exkurz: Camille Maclair o dekorativismu a roli umělce ve společnosti /128/ Emanuel Pelant, funkce ornamentu a výuka dekorativního kreslení. „Smýšlený“, geometrický a národní ornament /131/ Franz Čížek, Emanuel Pelant a filozofie výuky ornamentálního

kreslení. Evoluce dětské tvořivosti a biogenetický zákon. Od primitivních ornamentů ke svobodnému výrazu /135/ Pohyb a rytmus /138/ Pelantova volná škola /152/

2 – Ruční práce jako duchovní obroda: idealismus Marie Teintzerové /158/

Soulad fyzické práce a kontemplace: ideový vznik komunitních dílen /159/ Ornament jako oduševnění hmoty. Tvůrčí síla a obroda prvotních uměleckých forem.

Abstraktní ornament /162/ Prostý ornament: od lidovosti k modernismu /172/

Umění v životě, život v umění: komunismus staré školy a avantgarda /175/

3 – Hilde Pollak a antropozofický styl v užitém umění: organický ornament /176/

4 – Krystalický ornament: šikmé plochy a ostré hrany Pavla Janáka /182/

Tajné písmo přírody: od romantických předobrazů k Cézannovi /184/ Mikrostruktury krystalů jako ornamentální formy /186/ Ideální morfologie krystalů: Pavel Janák a mineralog Karel Vrba. Geometrie krystalu jako symbol univerza /197/ Krystalická nádhra a abstrakce /198/

5 – Ornament jako konstrukce: umělecká forma kubistické architektury a role Henryho van de Velde /200/

Hermann Muthesius versus Henry van de Velde. Julius Meier-Graefe a časopis *Dekorative Kunst*. Malířské a ornamentální pojetí. Lineární ornament a prostor /200/ Architektura, umělecká forma a ožívování hmoty. „Zornamentalizovaná konstrukce“ /204/

IV. Anti-ornament?

1 – Stylizovaný lotos Adolfa Loose: znovu k architektovu chápání ornamentu /218/

Je ornament podle Loose zločin? Interpretační posuny /218/ Dvojití pojetí ornamentu.

Ornament jako artikulace prostoru /223/ Rytmus uvnitř. *Raumkunst, Raumplan a Spielraum* („...hinauf, hinunter, u.s.w.“) /225/ Pitoreskní modernita /225/

2 – Ornament jako mikrokosmos: Le Corbusierovo přiznání /230/

3 – Modernistické zapovězení ornamentu a jeho druhý život: „ornament je koketa, hladkost je pravda“ /236/

Geneze modernistického vzdoru proti ornamentu. Polemiky a apologie Gustava

E. Pazaureka /237/ Český modernismus a anti-ornament /239/ Modernistický ornament

– zvláštní drůzda? Art deco a jeho přitažlivá rozpornost /241/ Fantazie nové avantgardy?

„Anténová věž ve tvaru orchideje“ /248/

Závěrem: modernista se Studničkou v tašce /251/

Poznámky /252/

Použité prameny a výběrová bibliografie /274/

Ediční poznámka /278/

Zusammenfassung /279/

Resumé /281/

Rejstřík /283/